

TÜRK BANKA SİSTEMİ İÇİNDE TİCARET BANKALARININ ORTA VADELİ KREDİ UYGULAMASI

Dr. Selçuk ÖĞRENDİL

Krediyi niteliyen esas unsurlardan biri de zaman unsurudur. Zaman unsurunu belirleyen etken ise kredinin ekonomik fonksiyonu, diğer bir söyleyişle krediye konu olan üretim sürecinin tamamlanması için gerekli zamandır. Konusu olan üretim sürecinin uzunluğuna göre kredileri kısa, orta ve uzun vadeli krediler olmak üzere üç gruba ayırmak dünyâ bankacılık sisteminde kural haline gelmiştir. (1)

Orta vadeli kredilerde zaman sınırı kesin belli değildir. Hangi uzunluktaki sürenin orta vade sayılması gerektiğine dair literatürde birlik olmadığı gibi ülkeler arası uygulama da farklılıklar vardır. Şöyle ki; Federal Almanya'da 4 yıl'a, Fransa'da 7 yıl'a kadar vadeli krediler orta vadeli sayılmaktadır. (2) Ayrıca orta vadeli krediler; 1 yıldan daha uzun süreli ve genellikle 5 yıl'a kadar olan, bazen de vadeleri 10 yıl'a kadar uzayabilen krediler (3)

- (1) Osman Tunaboşlu, *Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları*, İstanbul Bankası T.A.Ş. Kültür Yayınları No. 2, İstanbul, 1976, s. 4.
- (2) Recep Önal, *Türkiye'de Orta ve Uzun Vadeli Kredi Uygulaması*, T.C. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, No. 170-176, Ankara, Damga Matbaası, 1976, s. 1.
- (3) Harry G. Guthmann, Herbert E. Dougall, *Corporate Financial Policy*, 4 ed, Prentice Hall of India Private Ltd, New Delhi, 1966, s. 480.

veya vadeleri 2 yıldan az, 10 yıldan fazla olmayan ve taksitlerle geri ödenen krediler (4) şeklinde de tarif edilmektedir.

Türkiye'de orta vadeli krediler için zaman ayırımı kesinlikle belirlenmemiş olmakla birlikte, bankacılık alanında getirilen türlü düzenlemelerden, kesinlik taşımaya da orta vade kavramı çıkarılabilmektedir.

Bankalar Yasası 50. maddesinde yazılı kısa vadenin T.C. Merkez Bankası tebliği (5) ile 4-9 ay olduğunun belirtilmesi ve 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası yasasında getirilen «T.C. Merkez Bankası'nın belirli şartlar ve esaslar içinde vadelerine en çok beş yıl kalmış senetlerin reeskont'a kabul edilebilir ve bu senetler karşılığında avans verilebilir» hükmü ile ülkemizde genel olarak 9 ay'dan 5 yıl'a kadar vadeli kredilerin orta vadeli krediler olarak nitelendirildikleri ve kabul edildikleri söylenebilir.

Kalkınmakta olan bir ekonomide çeşitli kıt kaynaklar arasında tasarruflar önemli bir yer tutmaktadır. Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesinde orta vadeli krediler bir araç olarak düşünüldüğünde bu kıt kaynağın hangi yatırımlara, ne şekilde ve hangi yollarla yönlendirileceği önem kazanmaktadır. Bu bakımdan orta vadeli kredilerle finansmanın amaç ve hedeflerinin kalkınma plânlarıyla belirlenip yönlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. (6)

Bu uygulama ile orta vadeli kredilerle finansman bir yandan hızlı sanayileşmeye katkısı yanında diğer yandan da kalkınmanın gerek bölgeler, gerekse sosyal gruplar açısından dengeli bir biçimde dağılımını gerçekleştirmede kullanılabilir.

Orta vadeli krediler; yeni üretim üniteleri kurmak, kurulmuş olanları genişletmek ve modernleştirmek için yapılacak sabit sermaye yatırımlarını finanse etmek, işletmenin net işletme sermayesini kuvvetlendirmek, diğer bir söyleyişle, kaynak yapısı sü-

(4) Charles W. Gerstenberg, *Financial Organization And Management of Business*, 4 revised ed., Prentice Hall Inc. New York, 1951, s. 467.

(5) 20.6.1970 tarih, 10530 sayılı T.C. Resmi Gazete.

(6) Ahmet Demirel, *Orta ve Uzun Vadeli Finansman Sorunları, Özel Sektörün Finansman İhtiyaçları ve İzlenen Para Kredi Politikası*, Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları, Ankara, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Matbaası, 1975, s. 145.

rekli bir seviyede stok tutmaya elverişli olmayan işletmelerde sürekli bir seviyede stoku finanse etmek, mevcut bir borcun ödenmesini sağlamak üzere talep edilebilirler. Bu bakımdan orta vadeli krediler kullanılış amaçlarına göre; orta vadeli yatırım kredileri, orta vadeli modernizasyon kredileri, orta vadeli işletme kredileri ve orta vadeli genişletme (tevsii) kredileri olarak ayrılabilirler gibi (7) kullanıldıkları çalışma kollarına göre de sınıflandırılabilirler. Bu sınıflama ile ilgili olarak ülkemizde uygulanan beş yıllık kalkınma plânlarının yıllık programlarında belirtilen genel teşvik tablolarına göre; tarım, madencilik, imalat sanayi, ulaştırma, turizm ve genel enerji kesimleri orta vadeli kredi verilmek suretiyle teşvik edilecek kesimler olarak saptanmıştır.

Ayrıca T.C. Merkez Bankası tarafından da uygulanan, (8) bu kredilerin kullanıldıkları faaliyet alanlarına göre ayırımında orta vadeli krediler; orta vadeli sanayi kredileri, orta vadeli madencilik kredileri, orta vadeli gemi inşası ve gemi inşa tesisleri kredileri, orta vadeli hariçten gemi ve uçak alımı kredileri ve orta vadeli turizm kredileri olarak sınıflandırılmıştır.

Ekonomik gelişme içinde olan ülkelerde yatırım talebi toplamı, tasarrufları sürekli aşmakta, genellikle iç tasarruflar kalkınmayı gerçekleştirebilecek seviyeye ulaşmamaktadır.

Bu özellik ülkemizde de görülmekle beraber örgütlenmiş sermaye piyasasının kurulup gelişmemiş olması, tasarrufların amaçlanan dağılımının gerçekleştirilememesi, gerçekleştirilecek veya ölçek değiştirilecek yatırımlar için yeterli ve uygun şartlarla orta-uzun vadeli kredi sağlanması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu özelliği ile de orta vadeli krediler; yatırılacak sermaye ile gereksinilen sermaye arasındaki açığın finansmanını sağlayan krediler olarak gözükmektedirler. (9) Bu tür finansman sorunlarının da da diğer ülke ekonomilerinde başarıyla uygulanan örnekleriyle «örneğin; Batı Almanya Kalkınmasında büyük hamleler, yatırımların büyük ölçüde banka sistemi ile finansmanı sa-

(7) Bu ayırım T.C. Merkez Bankası tarafından da kullanılmaktadır.

(8) T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporları.

(9) Charles W. Gerstenberg, *Financial Organization And Management of Business*, s. 468.

yesinde gerçekleşmiştir» (10) banka sistemi ilk akla gelen kurumlar olmaktadır.

Ancak, orta vadeli kredilerin gelişmesi, ticaret bankalarının orta vadeli kredilere yönelmesi için gerekli; ticaret bankalarının plâsman olanaklarının genişlemesi, banka kaynaklarının kısa vadeli kredi taleplerini aşması, bankaların öz sermayelerinin yeterli ve yabancı kaynaklarının süreleri bakımından elverişli olması, bankalardaki mevduatın istikrarlı olması, işletmelerin orta vadeli kredilere gereksinmelerinin artması, Merkez Bankalarının veya bu fonksiyonu gören kurumların orta vadeli kredilere mobilizasyon kolaylıkları sağlaması, kredi taleplerini inceleme ve değerlendirilmesini yapacak ehliyetli ve yetişmiş personelin varlığı gibi koşulların bulunması da zorunludur. (11) Zira orta ve uzun vadeli kredi arz etmek, kredi risklerine karşı ilâve önlemler almayı gerektirmektedir. (12) Bu nedenle orta vadeli kredilerde bankaların yaklaşımı, kısa vadeli kredilerde olduğundan farklı olmakta, bu yaklaşımda, yatırım analizinin gerekliliği yanında gerek yatırımda (niteliği, ölçeği, piyasası vd.) gerekse de girişimci işletmede (yönetim, güvenilirlik, etkinlik, finansal durum vd.) bazı nitelik ve niceliklerde göz önünde tutulmaktadır. (13)

Genellikle banka sistemince uygulanan orta vadeli kredilerde, geri ödeme bir ödeme tablosu ile gerçekleştirilmektedir. Bu ödeme şekli gerek bankalara, gerekse de krediyi kullananlara daha iyi ve uygun bir plânlama olanağı getirdiği gibi kredi kullananlara daha düzenli geri ödeme metodları uygulama olanağı vermektedir. (14)

-
- (10) Jean Massot, (Çev. R. Hanyal), *Batı Almanya'da Bankalar ve Yatırımlar*, T. Bankalar Birliği Yayınları No. 29, Ankara, 1968, s. 27.
 - (11) Öztin Akgüç, *Orta Vadeli Kredilerin Tanıtılması*, Orta Vadeli Krediler, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları No. 2, İstanbul, Yörük Matbaası, 1973, s. 18-20.
 - (12) John M. Culbertson, *Money And Banking*, 2 ed., Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1977, s. 309.
 - (13) Harry G. Guthman, Herbert E. Dougall, *Corporate Financial Policy*, s. 483-484.
 - (14) William H. Husband, James C. Dockeray, *Modern Corporation Finance*, Fifth Edition, Richard D. Irwin Inc., Homewood, Illinois, 1962, s. 553.

Ayrıca, bankaların kredileme fonksiyonunda likidite, solvabilite ve rantabilite gibi faktörlerin de göz önünde tutulması gerekmektedir. Öyle ki; bankaların taahhütlerini yerine getireme tehlikesi ile karşılaşmadan veya beş yıl süreli bir kredi işleminde likiditelerini ve solvabilitelerini (15) böyle bir tehlike ile karşılaştırmayacak şekilde düzenlemeleri ve rantabilitelerini de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

Ancak, bankaların likiditesi ekonominin likiditesinden soyutlanamaz. Ekonominin genel likiditesinin düzenlenmesi devlete ait olduğuna göre bankaların likiditesi de devletçe düzenlenmektedir. Böylelikle ticaret bankalarının ekonominin gereksinmelerine göre kendilerine çizilen kredi politikalarını yerine getirmeleri bankacılık ilkeleri ile de uygun düşmekte, dolayısıyla eğer ekonomi gereksiniyorsa ticaret bankalarının orta vadeli kredileme fonksiyonlarını da gerçekleştirmeleri hem olanaklı hem de gerekli olmaktadır. (16)

Sanayileşme süreci içinde olan ülkemizde karma ekonomi düzeni içinde özel kesimin payının özellikle plânlı dönem içinde artması, plân stratejileri ile sanayileşmeye verilen önem dolayısıyla özel kesimin finansman gereksinmesi de sürekli artmıştır. Türk mali sisteminin yapısı içinde özel kesimin orta vadeli finansman gereksinmesi kalkınma - yatırım bankaları (T. Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası ve kısmen de Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası), T. Halk Bankası ve bazı bankalar, Sosyal Sigortalar Kurumu Fonu, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Kredisi Fonu, Sermaye piyasası ve dış kaynaklı orta vadeli kredilerle karşılanırken ikinci beş yıllık kalkınma plânlı dönemi içinde Ticaret Bankaları da zorunlu olarak orta vadeli kredi işlemlerine başlatılmışlardır.

Ülkemizde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına geçişleri kuşkusuz birdenbire ortaya çıkan bir olgu değil, sanayileşme süreci birikimlerinin ürünü olmuştur.

Ülkemizde ticaret bankalarınca finanse edilen işletmelerin kaynak gereksinmelerinin çoğunluğu uzun vadeli kaynak gereksinme-

(15) Solvabilite bir bankanın taahhütlerini nihai olarak, likidite ise talep anında yerine getirebilmesidir.

(16) Osman Tunaboşlu, *Orta Vadel Kredi Uygulaması ve Kaynakları*, s. 26.

si özelliğindedir. Çünkü, işletmelerin büyük bölümü eksik öz varlıkla çalışmakta ve orta - uzun vadeli kredi kurumlarının kaynak arzının yeterli olmaması ile de sabit kaynak gereksinmelerini kısa vadeli banka kredileri ile karşılamaktadırlar. Ayrıca, ekonomi içindeki firmaların büyük bölümünün küçük ölçekli işletmeler oluşu onların başka firma dışı kaynak sağlamalarını da engellemekte, kısa süreli banka kredileri firma dışı kaynak olarak sınırlı seçeneklerin en başında yer almaktadır. Bu uygulama giderek kısa vadeli kredilerin süresinde ödenmeyerek orta vadeli hale gelmesine neden olmakta, gerek bankalarca, gerekse de işletmelerce hem yasal, hem de ekonomik türlü problemler yaratmaktadır. (17)

Birinci beş yıllık kalkınma plân ve programlarında ticaret bankaları sisteminin kısa vadeli genel amaçlı kredileriyle orta vadeli kredi alanında önemli rolü olduğu kabul edilerek bu kredilerin daha büyük bölümünün sanayie yönlendirilmesinin sağlanacağı belirtilmişse de (18) bu plân döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına geçişini sağlayacak önlemler alınmamış, ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına geçişleri ile ilgili çabalar ikinci beş yıllık kalkınma plânı ile birlikte yoğunluk kazanmış, özellikle 1965 yılından sonra yoğunluk kazanan bu birikimler 1970 yılından itibaren mevzuata da yansıtılmıştır.

Ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasının başlatılması, yoğunlaştırılması ve yaygınlaştırılması amacıyla; ticaret bankalarının orta vadeli kredileme faaliyetlerinin emisyon kurumunun mobilizasyon taahhütü ile desteklenmesinin sağlanması, ticaret bankaları kaynaklarının orta vadeli kredi çalışmalarına uygun şekilde getirilmesi gibi orta vadeli kredi uygulamasına uygun bir ortam hazırlamaya yönelik mevzuat değişiklikleri, müstakrizin yanı sıra bankalara da faiz farkı ödemesi yapılması, faiz farklılaştırılması, orta vadeli kredilere tekabül eden mevduatta munzam karşılık istisnası şeklinde ticaret bankalarının orta vadeli kredi faaliyetlerini teşvike yönelik düzenlemeler ile ticaret

- (17) Cevat Sarıkamış, *Orta Vadeli Kredi*, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs/1970, Cilt: 7, Sayı. 5, s. 36-37.
- (18) Kalkınma plânı, Birinci Beş Yıl (1963 - 1967), Tic. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ocak - 1963, s. 395.

bankalarının orta vadeli kredi vermekle yükümlü kılınması, aşgari orta vadeli kredi oranı gibi, bir dizi değişiklikler de ticaret bankalarının orta vadeli kredi plâse etme zorunluluğu ile birlikte getirilen önlem, teşvik ve düzenlemeler olmuştur.

— Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi

Birinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredilerde rolü olabileceği görüşü belirtilmiş de bu plân döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına geçişi için gerekli önlemler ve düzenlemeler getirilememiştir.

1963 - 1967 döneminde ticaret bankaları tarafından orta vadeli kredi uygulaması başlatılamamış olmamakla beraber, gerek mali sistemden, gerekse de mali sistem aracılığı ile sağlanan kaynaklardan özel kesimin orta vadeli kredi gereksinimleri karşılanmaya çalışılmıştır.

Özel kesimin birinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde mali sistemden veya onun aracılığı ile dış kaynaklardan ve kamu kesiminden sağladığı orta-uzun vadeli krediler, varsayımları ile beraber tablo: 1 de gösterilmiştir.

Birinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde özel kesimin orta-uzun vadeli kredi gereksinmesinin hemen tamamına yakın kısmı mali sistemden karşılanmış, 1966 yılından itibaren de dış kaynaklı krediler sisteme girmiştir. Kamu kesiminden sağlanan orta-uzun vadeli krediler ise dönem boyunca 10 milyon TL. olarak aynı kalmıştır.

— İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi

İkinci beş yıllık kalkınma plânında; bu plân döneminde gelişen ekonomik faaliyetlerin gerektirdiği düzeyde işletme kredisinin sağlanması yanında orta vadeli kredi uygulamasına geçilmesi, T.C. Merkez Bankası'nın orta vadeli kredi konusunda banka sistemine gerekli olanakları sağlaması ve teşvik edici bir politika uygulaması öngörülmüştür. (19)

(19) Kalkınma Plânı, İkinci Beş Yıl (1968 - 1972), T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, Kasım - 1967, s. 115.

TABLO : 1

ÖZEL KESİMİN B.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE MALİ SİSTEM VE MALİ SİSTEM
ARACILIĞI İLE SAĞLADIĞI ORTA - UZUN VADELİ KREDİLER
(Milyon TL)

Kaynaklar	1963	1964	1965	1966	1967
— Mali Sistemden	85	198	192	354	427
— Mali Sistem Aracılığı ile	10	10	10	51	29
— Dış Kaynaklardan	—	—	—	41	19
— Kamu Kesiminden	10	10	10	10	10
TOPLAM	95	208	202	405	456

Not : Mali sistemden sağlanan krediler: Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile T. Halk Bankası Kredileri (Sanayi Geliştirme ve Teşvik Fonları, Proje Kredileri dahil) ve özel kesim tarafından çıkarılan tahvilleri içermektedir.

Dış Kaynaklardan Sağlanan Krediler: Özel dış krediler ile D.Ç.M. hesaplarını içermektedir.

Kamu kesiminden sağlanan krediler: Özel ihracat fonundan yapılan ikrazlar ile (Fondan yapılan ödemelerin % 40'ının orta vadeli yatırım ve işletme kredilerine ayrıldığı varsayılmıştır.) S.S.K. fonundan yapılan ikrazları içermektedir.

Kaynak : Osman Tunaboşlu, *Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları*, s. 59, Tablo: 8.

İkinci beş yıllık kalkınma plânında konu ile ilgili öngörülen ilkeler yanında bu plân dönemi başlangıcında ekonomide, kredi ve finansman politikasına yön verecek, toplam kredi hacminin genişleyen ekonominin gereksinmelerine yeterli olmadığı, mevcut kredi hacminin en verimli alanlara dağıtımının sağlanamamış olduğu, faiz hadlerinin kredilerin dağıtımını konusunda etkin bir araç olarak kullanılmadığı şeklinde üç bulgu görülmektedir. (20) Bu temel bulgulardan çıkılarak plân hedeflerine istikrarı bozmadan ulaşabilmek için kredi hacminin ekonominin gereksinmesine göre ayarlanması, kredi hacminin arttırılması halinde kaynakların da arttırılmasına çalışılması, kredilerin plân ve programlarda özellikle geliştirilmesi öngörülen kesimlere yönel-

(20) İskender Evrenesoğlu, *Devletçe Orta Vadeli Kredi Konusunda, Alınan Teşvik Tedbirleri*, Orta Vadeli Krediler, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları No. 2, İstanbul, Yörük Matbaası, 1973, s. 34.

tilmesi ile kredi gereksinmelerinin niteliği çerçevesinde faiz ve vade farklılaştırılmasının sağlanması, kredilerin ekonominin çeşitli çalışma dalları arasında etkin dağılımını sağlayabilmek için örgütlenmiş kredi sisteminin geliştirilmesi, kredilerin olabildiği kadar büyük kısmının bu sistem aracılığı ile dağıtılmasının sağlanması ve önemli bir sorun olarak ortaya çıkan sanayi kesiminin orta vadeli kredi gereksinmesinin karşılanması ile ilgili olarak plân, program esaslarına uygun orta vadeli kredi uygulamasının T.C. Merkez Bankası tarafından gerekli teknik örgüte ve mali olanaklara sahip bankalar ve özel yasalarla kurulmuş ihtisas bankaları sisteminden yararlanılarak başlatılması öngörülmüştür. (21)

İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde yürürlüğe giren yeni T.C. Merkez Bankası Yasası (22) ile T.C. Merkez Bankasına, Banka Meclisince saptanacak esas ve şartlar içinde bankalar tarafından verilecek vadeleri bitimine en fazla beş yıl kalmış senetleri reeskonta alabilme veya bu senetler karşılığında avans verebilme olanağı (Madde: 46) sağlanarak ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına girmelerine uygun ortam hazırlanmıştır.

Orta vadeli reeskont kredileri ile ilgili olarak T.C. Merkez Bankası tarafından; reeskont kredisinden yararlanma şartları, Avansa alınabilecek senetler, Kredi hadleri, reeskont kredisinde öncelik sırası, reeskont kredisine ile ilgili formaliteler ve reeskont kredisinin kullanılması şeklinde ana maddeler altında uygulama esasları da (23) saptanmıştır.

T.C. Merkez Bankası tarafından getirilen bu ana uygulama esasları içinde ayrıca; bu tür kredilerin en az % 100 kapasite artışı sağlayabilecek projelere verilebileceği ve avansa kabul edilecek senetlerin yıllık programlara ekli genel teşvik tablosunda yer alan yatırımlarla ilgili olması ve senetlerin diğer gerekli şartlara sahip olması gerekliliği, bir firma ile ilgili olarak bir bankaya,

-
- (21) 1970 Yılı Programı, T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilâtı, Ankara, s. 102.
 - (22) 26.1.1970 tarih, 13409 sayılı T.C. Resmi Gazetede yayınlanan 14.1.1970 tarih, 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Yasası.
 - (23) Uygulama Esasları: T.C. Merkez Bankası tarafından ilk kez, bankalara gönderilen 17.11.1970 tarihli yazıyla belirlenmiş ve daha sonra yapılan değişiklikler sonucu, bu esaslar yeni baştan düzenlenmiş ve geliştirilmiştir.

T.C. Merkez Bankası sermayesi ve ihtiyatları toplamının % 10'undan fazla kredi verilemeyeceği, verilebilecek yatırım kredilerinde yabancı kaynak tutarının projenin sabit yatırım tutarının % 60'ını (gemi inşaatı ve hariçten gemi alımı projelerinde % 90'unu, gerice yörelerde gerçekleştirilecek projeler için % 70'ini) geçemeyeceği, sabit yatırım tutarının en az 10 milyon TL. olması gerekliliği, bankaların 1 milyon TL. dan daha az reeskont mutabakatı talebinde bulunamayacakları, yurt dışından sağlanan kredi kaynaklarından temin edilen ve her türlü özel fonlardan açılan kredilerle ilgili senetlerin avansa alınamayacağı, bölgesel kalkınma ortaklıkları, kooperatifler, işçi şirketleri ve halka açık şirketler tarafından yapılacak yatırımlar, gemi inşaatı ile ilgili projeler ile diğer kuruluşlarca geri kalmış bölgelere yapılacak yatırımların T.C. Merkez Bankasına yapılacak orta vadeli reeskont mutabakatı taleplerine öncelik verilmesi, belirtilen bir takım formalitelere uyulması gibi esaslar ve düzenlemeler de getirilmiştir.

T.C. Merkez Bankası yeni yasasında getirilen hüküm ile bu banka tarafından getirilen düzenlemeler, esaslar yanında ayrıca, ticaret bankalarının orta vadeli kredi faaliyetlerini teşvike yönelik; müstakrizlerin yanısıra bankalara da faiz farkı ödemesi yapılması, faiz farklılaştırılması, orta vadeli kredilere tekabül eden mevduatta munzam karşılık muafiyeti ve ticaret bankalarının orta vadeli kredi vermekle yükümlü kılınması gibi düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir.

Ticaret Bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına teşvik edilmeleri bakımından alınan önlemlerden bankalara da faiz farkı ödenmesi uygulamasında; orta vadeli krediler faiz farklılaştırılması sağlanmadan 31.8.1970 tarih, 7/1198 sayılı kararla faiz farkı ödemelerinden yararlandırılmaya başlanmış ve bankalara da ihracat, ihracat garantili yatırım, işletme ve teşviki öngörülen sanayi kollarında çeşitli oranlarda faiz farkı ödenmesi öngörülmekte idiye de, 10.2.1973 tarih, 7/5822 sayılı kararla getirilen geçerli faiz farkı ödemeleri rejiminde bankalara faiz farkı ödemesi yapılması kaldırılmış bu fonksiyonun faiz farklılaştırılması ile sağlanmasına çalışılmıştır.

Faiz farklılaştırılması uygulaması ilk kez 7.8.1970 tarih, 7/1100 sayılı karara ek çıkartılan 3.10.1970 tarih, 7/1380 sayılı

kararla; orta vadeli kredi faizi, orta vadeli kredilerin bankalar için daha cazip hale getirilmesi amacıyla genel azami faiz oranına (% 11.5) göre % 0,5 fazlasıyla % 12 olarak saptanmış. Ayrıca, ikinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredilere daha fazla yönelmelerini teşvik amacıyla, orta vadeli kredilere tekabül eden mevduata munzam karşılık muafiyeti uygulaması için çalışmalar yoğunlaştırılmış, tamamlanmış, ancak, uygulamaya üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde başlanmıştır.

T.C. Merkez Bankası tarafından orta vadeli kredi reeskontu uygulamasına 1971 yılında başlanmış ancak umulan sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine T.C. Merkez Bankası, Banka Meclisi 1211 sayılı yasanın 4/11 - d ve 4/11 - c maddelerine dayanarak aldığı 11.3.1972 tarihli T.C. Resmi Gazetede yayınlanan tebliği ile banka plâsmanları toplamının en az % 10'unun projeye bağlı yatırım, tevsi ve modernleştirme ile ilgili orta vadeli sanayi, maden, gemi inşası, gemi inşa tesisleri ve turizm kredileri ile faaliyete yeni girecek bu tür teşebbüslerin orta vadeli ve projeli işletme kredilerine ayrılması kararlaştırılmıştır. Bu karara ilave T.C. Merkez Bankası Banka Meclisinin 9.9.1972 tarihli T.C. Resmi Gazetede yayınlanan ikinci bir tebliği ile, hariçten gemi ve uçak satın alan müesseseler ile belediye veya işletmelerden toplu sipariş aldıklarını akid ile belgeleyen otomatik endüstrisine açılan orta vadeli kredilerde banka plâsmanlarının % 10 kapsamına alınmıştır.

Böylece bir taraftan sanayi kesimi yatırımları için orta vadeli fon yaratmak, diğer yandan da sanayii kısa vadeli kredi usulleriyle finanse etmekte olan ticaret bankalarına orta vadeli kredileme alışkanlığını kazandırmak, gerekli organizasyonu kurmalarını sağlamak amacıyla zorunlu orta vadeli kredi uygulaması başlatılmıştır.

İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına geçilinceye kadar özel kesimin gerek mali sistemden gerekse mali sistem aracılığı ile sağladığı orta-uzun vadeli krediler tablo: 2 de gösterilmiştir.

İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına başlamasına kadar geçen dönemde özel kesimin bu kredilerle finansmanın büyük kısmı (1971

TABLO : 2

ÖZEL KESİMİN İ.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE MALİ SİSTEM VE MALİ
SİSTEM ARACILIĞI İLE SAĞLADIĞI ORTA - UZUN VADELİ
KREDİLER (Milyon TL.)

Kaynaklar	1968	1969	1970	1971
— Mali Sistemden	597	743	1.329	863
— Mali Sistem Aracılığı ile	189	640	867	1.456
— Dış Kaynaklardan	179	367	584	1.399
— Kamu Kesiminden	10	273	283	57
TOPLAM	786	1.383	2.196	2.319

Not : Mali Sistemden Sağlanan Krediler: Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile T. Halk Bankası kredileri ve özel kesim tarafından çıkarılan tahvilleri içermektedir.

Dış Kaynaklardan Sağlanan Krediler: Özel Dış Krediler ile D.Ç.M. hesaplarını içermektedir.

Kamu Kesiminden Sağlanan Krediler: Özel ihracat fonundan yapılan ikrazlar ile S.S.K. fonundan yapılan ikrazları içermektedir.

Kaynak : Osman Tunaboşlu, *Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları*, s. 59, Tablo: 8.

yılı dışında) mali sistemden, 1971 yılında mali sistem aracılığı ile dış ve kamu kaynaklarından karşılanmıştır.

1970 yılında gerçekleştirilen yasal ve mevzuat değişiklikleri ile hazırlık çalışmaları ardından 1971 yılında T.C. Merkez Bankası tarafından orta vadeli kredi reeskontuna başlanmış, T.C. Merkez Bankasınca yapılan orta vadeli kredi reeskontları 1971 yılında 148 milyon TL., 1972 yılında da 348 milyon TL. artış ile 496 milyon TL.'ya ulaşmıştır.

Ticaret Bankalarının aynı yıllarda kullandırılan orta vadeli kredi tutarı da 1971 yılında 825 milyon TL. iken, 1972 yılında 1.865 milyon TL.'sına yükselmiştir. (Tablo: 3)

TABLO : 3

İ.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN ORTA
VADELİ KREDİ UYGULAMASI

	(Milyon TL.)	
	1971	1972
T.C. Merkez Bankası	148	496
Ticaret Bankaları	825	1.865

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1971 ve 1972 Yıllık Raporları.

Ticaret Bankaları tarafından başlatılan orta vadeli kredi uygulamasında 1972 yılında bu bankalarca kullandırılan toplam 1.865 milyon TL. lık orta vadeli kredinin; 1.699 milyon TL. lık bölümü sanayi, 57 milyon TL.'lık bölümü maden, 51 milyon TL. lık bölümü gemi inşaaası, 28 milyon TL. lık bölümü turizm ve 30 milyon TL.'lık bölümü hariçten uçak ve gemi alımı yapan kesim ve işletmelere verilmiştir. Aynı yıl içinde verilen 1.865 milyon TL.'lık toplam orta vadeli kredinin 1.003 milyon TL.'lık kısmı yatırım, 187 milyon TL.'lık kısmı tevsi, 26 milyon TL.'lık kısmı modernleştirme, 289 milyon TL.'lık kısmı işletme ve 359 milyon TL. lık kısmı sanayi yatırım ve kredi Bankasına ilgili amaçlar için kullandırılmıştır. (24)

İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminin dördüncü yılında başlatılan ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulaması tüm özendirici ve teşvik edici önlemlere rağmen başarılı olamamış ancak, 1972 yılında orta vadeli kredi uygulamasının ticaret bankaları kredi işlemleri içine zorunlu olarak sokulmasıyla gelişmeye başlamıştır.

— Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı Dönemi ve 1978 Yılı Düzenlemeleri

Üçüncü beş yıllık kalkınma plânında sanayi kesimine verilen ağırlık ve bu ağırlığın da oldukça önemli bir bölümünün özel kesim tarafından gerçekleştirilmesinin öngörülmesi, orta vadeli kredilerin gelişmesini zorunlu hale getiren en önemli nedenlerden biri olmuştur.

Orta vadeli kredilerin üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde öngörülen işlevleri yerine getirebilecek düzeye erişebilmesi için ikinci plân döneminde başlatılan özendirici, teşvik edici ve yasal zorlayıcı önlemler bu plân döneminde de geliştirilerek sürdürülmüştür.

Üçüncü beş yıllık kalkınma plânı dönemi başlangıcında genel azami faiz oranına göre % 0.5 fazlasıyla % 12 olan orta vadeli kredi faizi, üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminin ilk ayında 10.2.1973 tarih, 7/5823 sayılı kararla değiştirilmeyerek, % 10.5 oranına düşürülen genel azami faiz oranı karşısında orta

(24) T.C. Merkez Bankası, Yıllık Rapor, 1972.

vadeli kredilerde faiz farklılaştırılmasının % 0.5 den, % 1.5'a yükselmesi sağlanmış, daha sonra 26.8.1974 tarih, 7/8809 sayılı karara göre genel azami faiz oranı % 11,5'a, orta vadeli kredi faiz oranı ise % 14'e çıkarılacak faiz farklılaşması % 1.5 den, % 2.5'a yükseltilmiştir.

T.C. Merkez Bankası Banka Meclisinin 18.2.1978 tarih, 1993/11592 ve Bakanlar Kurulunun 7/14687 sayılı kararı ile 1.4.1978 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek azami faiz oranları tekrar değiştirilerek (25) orta ve uzun vadeli kredilerin faiz oranları % 14 den % 16'ya yükseltilmiş ve ödünç para verme işleri ile ilgili kararnamenin yeni hükmüyle kısa ve orta vadeli kredilere tahakkuk ettirilen faizlerin belirli oranlardaki miktarlarının T.C. Merkez Bankası nezdindeki faiz farkı iadesi fonu'na yatırılması zorunluluğu getirilerek orta ve uzun vadeli kredilere uygulanacak % 16 oranındaki faizin 1/16 sının T.C. Merkez Bankası nezdinde oluşturulan «Faiz Farkı İadesi Fonu»na faiz tahakkuklarını izleyen bir ay içinde yatırılması öngörülmüştür.

Üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde banka kaynaklarının daha büyük bölümünü orta vadeli krediler ile gelişme hedeflerine yöneltmek amacıyla 1.1.1974 tarihinde uygulanmasına başlanan yeni bir önlem getirilmiş, 10.2.1973 tarih, 7/5824 sayılı kararla önce bankaların 1.1.1973 tarihinden itibaren mevduat kaynağından kalkınma plânı ve yıllık programlarında veya teşvik yasalarında belirtilecek kesimlere orta vadeli kredi olarak ayıracakları miktara tekabül eden mevduatın munzam karşılığı % 5 azaltılmış, 26.11.1973 tarih, 7/7471 sayılı kararla munzam karşılık oranları yükseltilmesine rağmen orta vadeli kredilere tekabül eden mevduatın munzam karşılık oranı değiştirilmemiş, daha sonra 26.8.1974 tarih, 7/8809 sayılı kararla orta vadeli kredilere tekabül eden vadeli ve vadesiz mevduat % 5 oranında karşılığa tabi tutulmuş, nihayet 28.5.1975 tarih ve 7/10058 sayılı kararla bu oran tamamen kaldırılmış, nihayet T.C. Merkez Banka Meclisi'nin 18.2.1978 tarih, 1995/11594 sayılı kararı ile getirilen ve Bakanlar Kurulunun 7.9.1977 tarih, 7/13929 sayılı kararı ile onaylanarak yürürlüğe konulan yeni uygulamada mevduat munzam karşılıkları; kalkınma plânları yıllık programlarında veya teşvik kanunla-

(25) 28.2.1978 Tarihli, T.C. Resmi Gazete.

rında belirtilecek kesimlere kullanılacak orta ve uzun vadeli yatırım ve tevsi kredilerine tahsis edilecek mevduat için % 5, gerice yörelerde Genel teşvik tablosuna dahil kesimlere kullanılacak her türlü orta ve uzun vadeli yatırım ve tevsi kredilerine ayrılacak mevduat için de % sıfır olarak belirlenmiştir.

Ödünç para verme işlerinde alınacak azami faiz haddi ve mevduat munzam karşılık oranlarındaki değişiklikler yanında reeskont haddi ve avans işlemlerinde uygulanan faiz oranları da yeniden saptanarak orta ve uzun vadeli kredilerde; genel % 11,50, gider vergisi ayrıcalığından yararlanan kredilerde ise % 13,00 olarak öngörülmüştür. (26)

İkinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde getirilen ticaret bankalarının orta vadeli kredi işlemlerine girme zorunluluğu üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde gözden geçirilerek 7.1.1976 tarih, 15461 sayılı T.C. Resmi Gazetede yayınlanan T.C. Merkez Bankası Banka Meclisi kararlarıyla daha önce getirilen uygulama esaslarının bir bölümü değiştirilerek yeni uygulama esasları getirilmiştir.

Bu karara göre; ödenmiş sermaye, ihtiyatlar ve bütün mevduatlar toplamı 1 milyar TL.'nin altında olan bankalar plâsmanlarının % 10'unu, 1 milyar TL. dan fazla olan bankalar ise % 20 sini karar kapsamına giren orta vadeli kredilere ayıracaklar, reeskont kaynağından verilen orta vadeli krediler % 10 ve % 20 oranlarının hesabında dikkate alınmayacak ve bu oranlar en geç 1976 yılı Eylül ay'ı sonuna kadar gerçekleştirilecek, belirtilen oranların gerçekleştirilmemesi halinde, gerçekleştirilmeyen kısmı, bankalar T.C. Merkez Bankası'nın uygun göreceği şekilde plâse etmeye sorunlu olacaktır.

Ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasına getirilen teşvik ve önlemler yanında değişen ekonomik koşullar, yatırımların finansmanı konusunda ortaya çıkan sorunlar gözönüne alınarak T.C. Merkez Bankasınca uygulanan orta vadeli sinai reeskont kredisi esas ve şartlarında zaman zaman değişikliklere gidilmiş 5.4.1977 tarihinden itibaren uygulamaya konulan değişiklikle bazı bölge ve yatırım kesimlerinin kredi talebi ile kredi oranları yeniden düzenlenerek, bankalara bu tarihe kadar yalnız yatırımlar

(26) 22.4.1978 tarih, 16267 Sayılı T.C. Resmi Gazete.

için orta vadeli reeskont kredisi verilirken, bu tarihten itibaren yeni işletmeye açılmış teşebbüslerin, işletme kredisi gereksinmesini karşılamak üzere en çok üç yıl vadeli senetler karşılığında reeskont kredisi verilebileceği kararı getirilmiştir.

Gerek ikinci beş yıllık kalkınma plânı döneminde ve gerekse üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde getirilen yeni teşvik önlemleri ve yasal zorunluluklar altında gelişen orta vadeli kredi uygulamasında T.C. Merkez Bankası tarafından üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde gerçekleştirilen orta vadeli kredi tutarları yıllar itibariyle tablo: 4 de gösterilmiştir.

TABLO : 4

Ü.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE T.C. MERKEZ BANKASI TARAFINDAN
GERÇEKLEŞTİRİLEN ORTA VADELİ KREDİLER
(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976	1977
T.C. Merkez Bankası	2.792	3.556	2.415	4.311	5.583

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1973, 1974, 1975, 1976 ve 1977 yıllık Raporları.

Üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminde T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontları 1975 yılı dışında sürekli gelişmiştir. T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontlarında 1974 yılında 1973 yılına göre artış % 27.36 olmuş, 1975 yılında T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontlarında 1973 yılına göre % 13.50, 1974 yılına göre % 32.09 oranlarında azalma olmuştur. 1975 yılındaki T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontlarındaki bu azalma, bankaların orta vadeli kredilerindeki gerileme sonucu değil, bankaların 1975 yılında kendi kaynaklarındaki gelişmeler nedeniyle T.C. Merkez Bankası kaynaklarını yeterince kullanmayı gereksinmediklerinden doğmuştur. (27) 1976 yılında T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontları tekrar genişlemiş, 1976 yılında T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi reeskontlarındaki gelişme 1974 yılına göre % 21.23, 1975 yılına göre % 78.51 oranlarında, üçüncü beş yıllık kalkınma plânı uygulamasının son yılı 1977 de T.C. Merkez Bankası orta vadeli kredi rees-

(27) T.C. Merkez Bankası 1975 Yıllık Raporu.

kontlarındaki artış ise 1976 yılına göre % 29.51 oranında olmuştur.

Ticaret Bankaları tarafından üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde gerçekleştirilen orta vadeli kredi toplamları ile orta vadeli kredi toplamlarının bir önceki yıla göre artış oranları yıllar itibariyle tablo: 5 de gösterilmiştir.

TABLO : 5

Ü.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE TİCARET BANKALARI ORTA
VADELİ KREDİ UYGULAMASI
(Milyon TL.)

	1973	1974	1975	1976
Ticaret Bankaları Tarafından Gerçekleştirilen O.V.K.	4.634	7.564	12.171	16.185
Yıllık Artış Oranları	%148.47	% 63.23	%60.91	%32.98

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1973, 1974, 1975, 1976 Yıllık Raporları.

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminin başlamasıyla birlikte ticaret bankaları tarafından kullanılan orta vadeli kredilerde gerçekleştirilen artış hızı üçüncü plân döneminde azalarak sürmüştür, ticaret bankalarının özel kesime kullandığı orta vadeli krediler 1973 yılında 1972 yılına göre % 148.47, oranında artarken 1974 yılından itibaren artış oranı azalmaya başlamış ve 1974 yılında 1973 yılına göre artış % 63.23, 1975 yılında 1974 yılına göre artış % 60.9 ve 1976 yılında 1975 yılına göre artış % 32.98 olarak gerçekleşmiştir.

1973-1976 döneminde ticaret bankalarında açılan orta vadeli kredilerin en büyük bölümü sanayi kesimine, bu kesimin ardından sırasıyla maden, gemi inşaatı ve gemi inşaat tesisleri, hariçten gemi ve uçak satın alan işletmeler ile turizm kesimlerine kullanılmıştır. (Tablo: 6)

Ticaret bankalarınca 1973-1976 yıllarını içeren dönemde kullanılan orta vadeli krediler toplamında en büyük pay'a sahip kesimlerden; 1973 yılında sanayi kesiminin payı % 91.89, madencilik kesiminin payı % 3.32, 1974 yılında sanayi kesiminin payı % 92.48 madencilik kesiminin payı % 3.34, 1975 yılında sanayi ke-

TABLO : 6

Ü.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE TİCARET BANKALARINCA GERÇEKLEŞTİRİLEN
ORTA VADELİ KREDİLERİN KESİMLER İTİBARIYLA DAĞILIMI
(Milyon TL.)

Yıllar	Sanayi	Maden	Hariçten			Toplam
			Gemi İnşa ve Gemi İnşa Tesis.	Gemi ve Uçak Alan Turizm	İşletme.	
1973	4.258	154	79	25	118	4.634
1974	6.995	253	141	86	89	7.564
1975	11.085	545	257	169	115	12.171
1976	15.340	337	317	147	44	16.185

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1973, 1974, 1975 ve 1976 Yıllık Raporları.

siminin payı % 91.08 madencilik kesiminin payı % 4.48, 1976 yılında sanayi kesiminin payı % 94.78, madencilik kesiminin payı % 2.08 oranlarında olmuştur.

Gemi inşa ve gemi inşa tesisleri, hariçten uçak ve gemi alan işletmeler ile turizm kesimi bu dönemde toplam orta vadeli kredilerin 1973 yılında % 4.79 oranını, 1974 yılında % 4.18 oranını, 1975 yılında % 3.14 oranını kullanabilmişlerdir.

Üçüncü beş yıllık kalkınma plânı döneminin ilk dört yılında orta vadeli krediler toplamının büyük bölümü yatırım kredisi olarak kullanılmıştır. Yatırım kredisi olarak kullanılan orta vadeli krediler ardından işletme ve tevsi kredisi olarak kullanılan orta vadeli krediler gelmektedir. (Tablo: 7)

TABLO : 7

Ü.B.Y.K.P. DÖNEMİNDE TİCARET BANKALARINCA GERÇEKLEŞTİRİLEN
ORTA VADELİ KREDİLERİN KULLANILIŞ AMAÇLARINA GÖRE DAĞILIMI
(Milyon TL.)

Yıllar	Yatırım	Tevsi	Modern- leştirme	Sınai Yatırım		Toplam
				İşletme	Kredi B.	
1973	2.930	497	21	815	371	4.634
1974	5.328	694	47	1.058	437	7.564
1975	8.971	1.193	39	1.526	442	12.171
1976	10.157	2.189	33	3.364	442	16.185

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1973, 1974, 1975 ve 1976 Yıllık Raporları.

Toplam orta vadeli krediler içinde yatırımlarda kullanılan orta vadeli kredilerin oranı 1973 yılında % 63.23, 1974 yılında % 70.44, 1975 yılında % 73.71, 1976 yılında % 62.76 olmak üzere 1976 yılına kadar sürekli artmış, 1976 yılında ise 1975 yılına göre toplam orta vadeli krediler içinde yatırımlarda kullanılan orta vadeli krediler % 10,95 oranında azalmıştır.

İşletme kredisi olarak kullanılan orta vadeli kredilerin toplam orta vadeli krediler içindeki payı 1973 yılında % 17,59, 1974 yılında % 13,99, 1975 yılında % 12,54 olmak üzere sürekli düşmüş ancak 1976 yılında 1975 yılına göre % 8,24 oranında artarak % 20,78 olmuştur.

Tevsi, modernleştirme ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankasına kullanılan orta vadeli kredilerin, toplam orta vadeli krediler içindeki payı 1973 yılında % 19,18, 1974 yılında % 15,57 1975 yılında % 14.05 olmak üzere sürekli düşürken 1976 yılında yatırım kredisi olarak kullanılan orta vadeli kredilerdeki düşüşe karşılık işletme kredisi olarak kullanılan orta vadeli kredilerde olduğu gibi, tevsii, modernleştirme ve Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'na kullanılan orta vadeli krediler 1975 yılına göre % 2,41 oranında artarak toplam orta vadeli krediler içindeki paylarını % 16,46 oranına çıkarmışlardır.

Ülkemiz ekonomisi içinde ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulaması, uygulandığı dönem boyunca giderek gelişmişse de bu gelişme düzeyi henüz bu uygulamayı yaratan orta vadeli kredi gereksinmesini çözmeye yetmemiş, ayrıca ticaret bankaları kredilerinin belirlenen oranlarının orta vadeli kredilere ayrılması zorunluluğu da tümüyle uygulanamamıştır.

Bankalarca sağlanan fonların büyük bölümünün kısa vadeli kaynaklardan oluşması, bankaları bu tür kredi vermede daha çekimser ve ihtiyatlı davranmaya yöneltmekte, ancak zorunlu olduğu ve kısmen de daha fazla gelir getirdiği için orta vadeli kredi arzına gidilmektedir. Ayrıca, banka kaynaklarının yapısı yanında firma ölçeklerinin de yasal sınırları zorlar boyutlara varması bankaları kredi arzında sanayi kesimine karşı çekimser davranmaya yöneltmektedir. Şöyleki; bankaların özkaynakları ile sınırlandırılan bir firmaya sağlayabilecekleri kredinin tavanı firmanın dış

finansman gereksinmesinin altında kalabilmektedir. (28) Ticaret Bankalarının orta vadeli kredi arzındaki çekimsizliğini etkileyen bir diğ er konu da, para değ erindeki sürekli düş menin Türk Pa-rası esasına göre orta-uzun vadeli kredi vermeyi cazip olmaktan uzaklaştırmasıdır. (29)

Ticaret Bankalarının orta vadeli kredi uygulamasını bu ku-rumlar açısından olumsuz etkileyen bu nedenler yanında orta va-delî kredi tutarı 1976 yılında 16.185 milyon TL.'sına ulaş mıştır. Bu amaçlanan hedef olmasada önemli bir geliş me sayılabilir.

Ticaret bankalarının gerçekleştirilen olumlu sayılabilecek bu uygulamaya gölge düş üren ve orta vadeli kredi uygulamasını olumsuz etkileyerek amacından saptırabilecek noktalarda dikkati çekmektedir. Örneğ in; bankalar orta vadeli kredilerinin büyük bir bölümünü kendi iştiraklerine yöneltmişlerdir. Bazı bankalar idari takipteki ve tahsilinde güçlüklerle karşılaştıkları kredilerini ödeme plânlarına bağlayarak orta vadeli kredi durumuna dönü ş-türmüşlerdir. Ayrıca, T.C. Merkez Bankası da orta vadeli kredile-rin yatırım ve aramaları üreten sanayie kaymasını gerçekleştire-memiştir. (30)

Ticaret bankalarının orta vadeli kredi uygulamasını yeterince gerçekleştirememesi yanında, özel kesim yatırımlarının finansman kaynaklarından özkaynaklar, kalkınma ve yatırım bankaları kre-dileri gibi kaynakların da özel kesim yatırımlarını finanse etmeye yetememesi, 1972 - 1976 döneminde de ticaret bankaları sistemi-nin kısa vadeli kredilerle finansman açığını kapatmaya çalıştığını ortaya çıkarmaktadır.

Orta vadeli krediler, özellikle kalkınmakta olan ekonomilerde, bir yatırım kredisi olarak değ erlendirildiğ inde; ülkemizdeki uygulama bakımından da önemli sonuçlar ortaya çıkarılabilecek-tir. Geliş miş ÷lkelerde kâr marjlarının düşük, gelişmekte olan

(28) Caner Ersoy, *Türk Bankacılığının Güncel Sorunları ve 4. Plândan Beklenenler*, İktisat Dergisi, Temmuz/1977, Sayı: 157, s. 44 - 45.

(29) Halûk Ünal, *I. Ulusal Bankacılık Kongresi Ardından*, Mahmut Birsel, I. Ulusal Bankacılık Kongresi Tebliğ i, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Kasım/1978, ilt: 15, Sayı: 11, s. 17.

(30) Halûk Ünal, *I. Ulusal Bankacılık Kongresi Ardından*, Tuncay, Artun, I. Ulusal Bankacılık Kongresi Tebliğ i, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Kasım/1978, Cilt: 15, Sayı: 11, s. 21.

ülkelerde ise yüksek olduğu varsayıldığında, gelişmekte olan ülkelerde yapılacak bir yatırımın kendisini amorti etme süresinin gelişmiş ülkelere göre daha kısa olması ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde yatırılabılır fon kaynaklarının daha az olduğu düşünüldüğünde verilen kredinin tekrar yatırılabılır hale gelmesi orta vadeli kredilerde daha hızlı olduğundan ülke kalkınması açısından orta vadeli kredilerin yararının büyük olduğu ortaya çıkaracaktır. (31)

Mevduat ve ticaret bankacılığı şeklinde ihtisaslaşan, dolayısıyla kaynaklarını kısa vadeli kredilerle kullanmayı tercih eden banka sistemini sanayileşme çabasına katkıda bulunmaya özendirmek ve bu katkıyı orta vadeli kredi uygulaması ile bir ölçüde gerçekleştirmek banka sistemi içinde bir takım sorunlar getirmekle beraber, ticaret bankalarının orta vadeli kredi veremeyecekleri savı da yıkılmıştır.

Olumlu ve olumsuz yanlarıyla gerçekleştirilen bu uygulamanın giderek daha geliştirilmesi, etkin denetimi, tüm üretken kesimlerin bu uygulamadan dengeli yararlandırılması ve orta vadeli kredi uygulamasının amacından uzaklaştırılmamasına özen gösterilerek bu yönde önlemlerin alınması, ticaret bankalarına bu konuda sağlanan teşvik ve özendirici önlemlerin geliştirilmesi yanında bu kurumların kendi yapısal ve teknik eksikliklerini de giderek tamamlayarak orta vadeli kredilere daha etkin biçimde yönelmeleri ve bu konuda sağlayacakları gelişme yararlılığın ötesinde zorunlu görülmektedir.

(31) Akın İLKİN, *Ticaret Bankaları ve Orta Vadeli Krediler*, Özel Sektörün Finansman İhtiyaçları ve İzlenen Para - Kredi Politikası, Türkiye Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Yayınları, Ankara, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Matbaası, 1975, s. 137.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AKGÜÇ Öztin, *Orta Vadeli Kredilerin Tanıtılması*, Orta Vadeli Krediler, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları No: 2, İstanbul, Yörük Matbaası, 1973.
- CULBERTSON John M. *Money and Banking*, 2ed Mc. Graw-Hill. Book Company, New York, 1977.
- DEMİREL Ahmet, *Orta ve Uzun Vadeli Finansman Sorunları*, Özel Sektörün Finansman İhtiyaçları ve İzlenen Para - Kredi Politikası, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Yayınları, Ankara, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Matbaası, 1975.
- ERSOY Caner, *Türk Bankacılığının Güncel Sorunları ve 4. Plândan Beklenenler*, İktisat Dergisi, Temmuz/1974, Sayı. 157.
- EVRENOSOĞLU İskender, *Devletçe Orta Vadeli Kredi Konusunda Alınan Teşvik Tedbirleri*, Orta Vadeli Krediler, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları No. 2, İstanbul Yörük Matbaası.
- GERSTENBERG Charles W., *Financial Organization And Management of Business*, 4 revised ed., Prentice Hall. Inc., New York, 1951.
- GUTHMAN Harry G., DOUGALL Herbert E., *Corporate Financial Policy*, 4 ed, Prentice Hall of India Private Ltd., New Delhi, 1966.
- HUSBAND William H., DOCKERAY James C., *Modern Corporation Finance*, Fifth Edition, Richard D. Irwin Inc. Homewood, Illinois, 1962.
- İLKİN Akın, *Ticaret Bankaları ve Orta Vadeli Krediler*, Özel Sektörün Finansman İhtiyaçları ve İzlenen Para - Kredi Politikası, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Yayınları, Ankara, T. Tic. Od. San. Od. ve Tic. Bors. Birl. Matbaası, 1975.

- MASSOT Jean, (Çev. R. Hanyol), *Batı Almanya'da Bankalar ve Yatırımlar*, T. Bankalar Birliği Yayınları No. 29, Ankara, 1968.
- ÖNAL Recep, *Türkiye'de Orta ve Uzun Vadeli Kredi Uygulaması*, T.C. Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, No: 170 - 176, Ankara, Damga Matbaası, 1976.
- SARIKAMIŞ Cevat, *Orta Vadeli Kredi*, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs/1970, Cilt: 7, Sayı: 5.
- TUNABOYLU Osman, *Orta Vadeli Kredi Uygulaması ve Kaynakları*, İstanbul Bankası T.A.Ş. Kültür Yayınları No. 2, İstanbul, 1976.
- ÜNAL Halûk, *I. Ulusal Bankacılık Kongresi Ardından*, Mahmut Birsnel ve Tuncay Artun'un I. Ulusal Bankacılık Kongresi Tebliğleri, B.Ē.Y.D., Kasım/78, Cilt: 15, Sayı: 11.
- Kalkınma Plânı, Birinci Beş Yıl, (1963 - 1967), T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilatı, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ocak - 1963.
- Kalkınma Plânı, İkinci Beş Yıl (1968 - 1972), T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilatı, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, Kasım - 1967.
- Kalkınma Plânı, Üçüncü Beş Yıl, (1973 - 1977), T.C. Başbakanlık Basımevi; 1973.
- 1970 yılı Programı, T.C. Başbakanlık Devlet Plânlama Teşkilatı, Ankara.
- 14.1.1970 tarih, 1211 Sayılı T.C. Merkez Bankası Yasası.
- T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporları.
- T.C. Resmi Gazeteler.